

Wdstray s. 37-51

Pierre Bourdieu (1998/1999)

Den manliga dominansen.

Uddevalke: Baidalos.

den dominerande indelningsprincipen, och kan varsebli världen enligt denna princip.

De två genus existerar bara *relationellt* och vart och ett av dem är produkten av det både teoretiska och praktiska diakritiska konstruktionsarbete som fordras för att producera det som *kropp socialt differentierat* från motsatt genus (ur alla kulturellt relevanta synpunkter), det vill säga som viril, alltså icke-feminin habitus, eller feminin, alltså icke-maskulin habitus. Den påverkan och formning, den *Bildung* i ordets starka innebörd genom vilken den sociala konstruktionen av kroppen äger rum, sker bara till mycket liten del genom medveten och avsiktlig pedagogisk handling. Den är till stor del en automatisk effekt av att den fysiska och sociala ordningen är helt och hållet organiserad enligt den androcentriska indelningsprincipen (vilket förklarar dess oerhört starka grepp och verkan). Inskrivnen i tingen skriver den manliga ordningen också in sig i kropparna genom de tysta uppmaningar som ryms i arbetsdelningen och i kollektiva och privata ritualer (tänk till exempel på de undvikande manövrer och sätt att uppträda som kvinnor vingar till därför att de är utestängda från människans platser). Regelbundenheten i den fysiska och sociala ordningen påverkar och inskräpper dispositionerna genom att förvisa kvinnorna från de äldste uppgifterna (att plöja till exempel), tilldelat dem mindervärdiga platser (vägkanten, dikesrenen), lära dem hur de skall hålla sin kropp (t.ex., inför aktningssäva män, luta sig framåt med armarna tryckta mot bröstet), ge dem mödosamma, låga och tårliga uppgifter (de kör gödseln och vid olivskörden är det de och barnen som plockar upp, medan männen hanterar kappen) och i allmänhet genom att dra nytta av de biologiska skillnaderna, skillnader vilka på så sätt trycks utgöra grunden för de sociala skillnaderna.

I den långa raden av tysta återkallanden till ordningen intar insitueringsriterna en plats för sig på grund av sin högtidliga och exceptionella karaktär. De syftar till att inför hela det uppåddade kollektivet och i dess namn upprätta en helgande åskilnad inte bara, som begreppet övergångsrit låter förstå, mellan dem som redan *har* fått *kännetmärket* och dem som *ännu inte* har fått det eftersom de är för unga, uran också och i synnerhet mellan dem som socialt är värdiga att få det och dem som *för alltid är utestäng-*

da från det, det vill säga kvinnorna,⁴⁰ eller, som vid omskärelsen, manlighetens institueringsrit framför andra, mellan dem, vars virilitet den konsakrerar samtidigt som den symboliskt förbereder dem för att utöva den, och dem som inte kan genomgå initieringen, och nödvändigtvis måste uppräcka art de saknar det som föranleder och utgör underlaget för den virilitetsbektärförande riten.

Det den myriska diskursen lär på ett när allt kommer omkring genska natv sätt, fullgör således institueringsriterna på ett försätligare och symboliskt mera effektivt sätt. Och de ingår i den serie *differentierings*förfaranden som hos varje agent, man eller kvinna, skall accentuera de yttre tecken som mest direkt stämmer med den sociala definitionen av hans eller hennes könsliga *åskiltinad*, eller uppmuntra de praktiker som passar hans eller hennes kön och samtidigt förbjuda eller avsträcka från opassande uppförande, i synnerhet i förhållandet till det andra könet. Det gäller till exempel de så kallade »separations»riterna, vars funktion är att göra pojken fri från modern och säkra hans tillagande maskulinisering genom att sporta och förbereda honom att möta yttrevärlden. Antropologisk forskning avstörjar nämligen, att det psykologiska arbete som pojkarne enligt en viss psykoanalytisk tradition⁴¹ har att utföra för att lösgöra sig ur en ursprunglig quasi-symbios med

⁴⁰ Till det bidrag institueringsriterna ger till insträndet av virilitet i manliga kroppar bör man lägga alla lekarna, och särskilt de som har mer eller mindre tydliga sexuella bibetydelser (som att pissa längre eller mest, eller de homosexuella lekar små herdor leker). De tycks oberoedliga men är fulla av etiska konnotationer, ofta inskrivna i språket (*gitchepim*, »en som pissar lite», betyder till exempel i Bearn gnidig, småskuren). För de skäl som gjort att jag använder begreppet institueringsrit (ett ord som skall förstås både i meningen det som instiftas-institueras – äktenskapsinstitutionen – och handlingen att instifta – instituerander-insättander av någon som arrtagare) i stället för begreppet övergångsrit, vilket antagligen fick ett sådant omedelbart genomslag därför att det bara är ett förvetenskapsligt begrepp hämtat från vardagsförnuftet som förvandlats till ett begrepp som verkar vetenskapligt, se P. Bourdieu, »Les rites d'institution» (i *Ce que parlet veur dire*, Paris, Fayard, 1982, s. 121–134).

⁴¹ Jfr. särskilt N. J. Chodorow, *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*, Berkeley, University of California Press, 1978. Sv. övers: *Femininum – maskulinum: modersfunktion och könssoologi*. Stockholm, 1995: Natur och kultur.

modern och hävda sin egen sexuella identitet, uttryckligen och explicit följs och till och med organiseras av gruppen, vilken i hela serien av sexuella institueringsrit inriktade mot virilisering och mer allmänt i alla vardagslivets särskilda och särskiljande praktiker (manliga idrotter och sporter, jakt etc.) uppmuntrar brottet med moderavärlden, som flickorna (liksom, till deras olycka, »änkans söner») befrias ifrån – något som gör det möjligt för dem att leva i ett slags kontinuitet med modern.⁴²

Den objektiva »intentionen» att förneka den kvinnliga delen av det manliga (den som Melanie Klein ville att psykoanalysen skulle vinna tillbaka, genom en operation motsatt den som ritualen realiserar), att avskaffa banden och bindningarna till modern, till jorden, till naturen, kommer till uttryck i till exempel de riter som utförs vid den tidpunkt som kallas »*enmyer*-avskiljander» (*el äazala gemmyer*), som pojkarne första hårtklippning, och alla de ceremonier som markerar passerandet av *tröskeln* till den manliga världen och kröns med omskärelsen. Man skulle kunna räkna upp hur många handlingar som helst som syftar till att skilja pojken från hans mor – och gör bruk av föremål tillverkade i eld som kan symbolisera *snittet* (och den manliga sexualiteten): kniv, dolk, plogbill etc. Efter födseln läggs barnet till höger om modern (den manliga sidan), modern ligger själv på höger sida och mellan dem lägger man typiskt manliga föremål som en kard, en stor kniv, en plogbill, en av stannarna från härdan. På samma sätt är den betydelse den första hårtklippningen har knuten till det fäktum att håret, vilket är kvinnligt, är ett av de symboliska band som förbinder pojken med moderns värld. Det är fädern det ällger att förrätta denna första hårtklippning, med en rakkniv, ett manligt redskap, dagen för »*enmyer*-avskiljander» och strax före det första besöket på marknaden, det vill säga vid sex till tio års ålder. Och viriliserings- (eller avfeminiserings-)arbetet fortsätter vid det första besöket på marknaden, som innebär ett införande i männens värld, i hederssaken och de symboliska striderna: klädd i nya kläder och med ett smalt sidenstrycke om huvudet får pojken en dolk, ett hänglås och en spegel, medan modern lägger ned ett ägg i kapsuschongen på hans burnus. Vid ingången till marknaden krossar

⁴² Till skillnad från dem som ibland i Kabylien kallas »männens söner», för vilkas uppföstran flera män ansvarar, missranks »änkans söner» för att ha slappit undan det oavtägliga arbete som krävs för att pojkarne inte skall bli kvinnor och ha lämnats över till moderns feminiserande inverkan.

han ägget och öppnar hänglåset, manliga defloreringshandlingar, och ser sig i spegeln, vilken liksom tröskeln är en omkastningsoperatör. Fadern ledsagar honom på marknaden, en uteslutande manlig värld, och presenterar honom för de andra männen. På vägen tillbaka köper de ett oxhuvud, en fallosymbol – hornen – som förknippas med *nif*.

Det psykosomatiska arbete som för pojkar och flickor syftar till att virilisera dem genom att beröva dem allt kvinnligt som kan finnas kvar i dem – som hos »änkans söner» – tar när det gäller flickorna en mer genomgripande form: eftersom kvinnan är konstituerad som en negativ entitet, definierad endast av brist, frånvaro, kan inte heller hennes dygder komma till annat än genom en dubbel negation, som förnekad eller övervunnen last, eller som det mindre onda. Följaktligen tenderar hela socialisationsarbetet att förelägga henne gränser, gränser som alla rör kroppen, vilken på så sätt definieras som helig, *barant*, och måste göras till en del i de kroppsliga dispositionerna. På så sätt internaliserade den unga kabylliskan de grundläggande principerna för konsten att leva som kvinna, för hur man för sig kroppsligen och själsligen (de två går inte att skilja från varandra) genom att lära sig att klä sig i och bära de olika kläder som motsvarade hennes skilda tillstånd, lian flicka, giftavuxen flicka, hustru, mor, och genom att omärkligt, lika mycket genom omedveten mimetism som uttryckligt lydnad, lära sig det rätta sättet att fästa bälter eller håret, att röra eller hålla stilla stilla ena eller andra kroppsdelarna när hon gick, att visa ansiktet och rikta blicken.

Inläringen är desto effektivare som den till största delen sker tytt: den kvinnliga moralen åläggs särskilt med hjälp av en oavsläpplig disciplin som gäller kroppens alla delar, som kvinnorna oavbrutet påminns om och som oavbrutet verkar via tvånget i fråga om kläder eller hår. Den manliga och den kvinnliga identitetens antagonistiska principer skrivs således in i form av beständiga sätt att föra kroppen, att föra sig, som är som realiseringen, eller, bättre uttryckt, naturaliseringen av en etik. Liksom den manliga hederns moral kan sammanfattas i ett ord som upprepas hundra gånger av informanterna, *gabbel*, se i ansiktet, möta öga mot öga, och i den uppräta hållning (samma som i vårt militära givakt), ett bevis på

ärlighet och uppriktighet, som ordet betecknar,⁴³ trycks den kvinnliga underkastelsen finna ett naturligt uttryck i att kvinnorna lutar sig framåt, sänker sig ned, böjer sig, under-ställer sig (*vs* »befinna sig i överläge»); böjda, smidiga kroppsställningar och den foglighet som svarar mot dem anses passa kvinnan. Den grundläggande uppfostran tenderar att inpränta kroppsställningar, eller sätt att föra delar av kroppen, den högra, manliga handen, eller den vänstra, kvinnliga, sätt att gå, att hålla huvudet eller blicken, i ansiktet, i ögonen, eller tvärtom vid fötterna etc., som i sig rymmer en etik, en politik och en kosmologi. (Hela vår etik, för att inte tala om vår estetik, rymms i systemet av fundamentala adjektiv: hög/låg, rak/vriden, styv/böjlig, öppen/sluten etc., där många också betecknar positioner eller dispositioner hos kroppen och delar av kroppen – till exempel »högburet huvud», »böjd ryggen»).

Den undergivna hållning de kabylliska kvinnorna åläggs är ett exempel av den som åläggs kvinnorna både i Europa och i USA än i dag och som, vilket många har visat, rymms i några imperativer: le, sänka blicken, finna sig i att bli avbruten etc. Nancy M. Henley visar hur man lär kvinnorna att ta plats i rummet, att gå, att inträ lämpliga kroppsställningar. Frigga Haug har även (genom en metod kallad *memory work*, som syftar till att locka fram barndomsminnen, vilka diskuteras och tolkas kollektivt) försökt väcka de känslor som är förbundna med olika delar av kroppen till liv igen, med ryggen som skall hållas rak, magen som man måste hålla in, benen som inte får sätras etc., kroppsställningar som har moralisk innebörd (att hålla benen åtskilda är vulgärt, att ha stor mage vittnar om brist på viljesstyrka etc.).⁴⁴ Precis som om kvinnligheten mättes med hjälp av konsten att »göra sig lian» (femininum markeras genom diminutiv-

⁴³ Om ordet *gabbel*, som är förbundet med de mest grundläggande orienteringarna i rummet och med hela världsbilden, jfr. P. Bourdieu, *Le Sens pratique*, op. cit., s. 151.

⁴⁴ F. Haug et al., *Female Sexualization. A Collective Work of Memory*, London, Verso, 1987. Författarna trycks inte vara medvetna om det, men det råkande av kroppen som kvinnorna själva accepterar trots att det betyder ofrihet är starkt socialt markerat. Förkroppsligandet av kvinnlighet går inte att skilja från *förkroppsligandet av distinktion*, eller om man så föredrar, av förakt för det vulgära i för stora utringningar, för korta kjolar och för tung make-up (vilka dock ofast uppfattas som mycket »kvinnliga»...).

form på berberspråk), förblir kvinnorna insängda i ett slags *osynlig inhägnad* (av vilken slöjan bara är den synliga manifestationen) som begränsar det område kroppens rörelser och förflyttningar beviljas (medan männen däremot tar större plats med kroppen, särskilt på offentliga platser). Detta slags symboliska *inspärming* tillförsäkras praktiskt genom klädseln (det var ännu tydligare i äldre tider), som inte bara döljer kroppen utan i minst lika hög grad har till följd att den ständigt återkallas till ordningen (kjolen fyller en funktion som är fullständigt analog med den prästernas suran har) utan att man uttryckligen behöver föreskriva eller förbjuda någonting (⁵¹min mor sa aldrig åt mig att hålla ihop benen⁵²); antingen håller den på olika vis tillbaka rörelserna, som höga klackar eller väskan som hela tiden är i vägen för händerna, och särskilt kjolen som hindrar eller avskräcker från alla möjliga aktiviteter (att springa, olika sätt att sätta sig etc.), eller också tillåter den rörelser bara till priset av ständiga försiktighetsåtgärder, som hos de unga kvinnor som oupphörligen drar i en för kort kjol, försöker dölja en för stor urringning med underarmen eller måste utföra akrobatiska rörelser för att plocka upp ett föremål utan att sätta på på benen.⁵³ Dessa sätt att föra kroppen, vilka är djupt förbundna med den moraliska *hållning* och den återhållsamhet som lämpar sig för kvinnor, fortsätter att göra sig gällande även när klädseln inte längre gör dem nödvändiga, liksom mot deras egen vilja (som när unga kvinnor i långbyxor och lågklackade skor går med små, snabba steg). Och de avslappnade ställningar och hållningar vilka män (med hög status) ibland tillåter sig som vittnesbörd om makt, eller, vilket går på ett ut, säkerhet – som att gunga på stolen eller lägga benen på skrivbordet – är i egentlig mening oränkbara för en kvinna.⁵⁴

⁴⁵ Jfr. N. M. Henry, op. cit., s. 38, 89–91 – och också, s. 142–144, den »cartoon» med rubriken »Exercises for Men» som visar »hur absurda de kroppsställningar är» som lämpar sig för kvinnor.

⁴⁶ Allt det som förblir ousagt vid den vanliga inläringen av kvinnlighet kommer fram i klarspråk i »världinneutbildningar» och deras lektioner i hur man uppför sig och för sig. Som Yvette Delasut observerar lär man sig att gå, att stå (armarna bakom ryggen, fötterna parallella), att le, att gå upp- och nedför en trappa (utan att titta på fötterna), att uppföra sig vid bordet (⁵⁵världinnan skall se till att allt går bra, men man skall inte märka det⁵⁶), att behandla gäster (⁵⁷vara älskvärd⁵⁸, »svara vänligt⁵⁹), att »föra sig väl⁶⁰, i den dubbla meningen hur man uppträder och hur man klär sig (⁶¹inga skrikiga färger, inte för intressiva, aggressiva⁶²) och målar sig.

För att bemöta dem som använder att många kvinnor i dag har brutit med de traditionella normerna och formerna för återhållsamhet och till ävensys ser ett tecken på »befrielse» i det utrymme kvinnor ger en kontrollerad exponering av kroppen, räcker det med att peka på att detta bruk av kroppen fortfarande alldeles uppenbart är avhängigt männens synvinkel (vilket man lätt ser av hur reklamerna använder kvinnan, än i dag, i Frankrike, efter ett halvt århundrade av feminism). Den på en och samma gång erbjuda och förvägrade kvinnokroppen är ett uttryck för den symboliska tillgänglighet vilken, som så många feministiska arbeten har visat, passar kvinnan, en kombination av å ena sidan den attraktionsförmåga och lockelse som är känd och erkänd av alla, män såväl som kvinnor, och väl ägnad att hedra de män hon är beroende av eller knuten till, och å andra sidan plikten att vägra selektivt, vilken lägger exklusivitetens värde till den effekt »demonstrativ konsumtion» har.

De indelningar som är konstitutiva för den sociala ordningen, och närmare bestämt de sociala dominans- och exploateringsförhållanden som har uppträtt mellan könen, kommer på det viset så småningom att skrivas in i två skilda klasser av habitus, i form av motsatta och komplementära kroppsliga *hexis* samt scende- och in-delningsprinciper som leder till att världen i sin helhet och alla praktiker klassificeras i enlighet med distinktioner som kan reduceras till motsättningen mellan manligt och kvinnligt. Männen, som hör samman med det yttre, det officiella, det offentliga, det raka, det torra, det övre, det diskontinuerliga, har att utföra alla övergående, riskfyllda och iögonenfallande handlingar, handlingar som liksom tjurslakt, plöjningen och skörden, för att inte tala om dråp och krig, bryter av mot livets vanliga gång: kvinnorna däremot, som hör till det inre, det fuktiga, det nedre, det krökta och det kontinuerliga, får på sin lott allt husligt arbete, det vill säga arbete som är privat och dolt, och till och med osynligt eller skannligt, som omsorgen om barn och djur, och alla de utomhus-sysslor det mytiska förnuftet tilldelar dem, det vill säga de som har att göra med vatten, gräs, det gröna (som att rensa ogräs, trädgådsarbete), med mjölk, ved, och alldeles speciellt de smutsigaste, enformigaste och mest anspråkslösa sysslorna. Eftersom hela den värld de är inneslurna i – byn, huset, språket, redskapen – sänder ut samma tysta påbud kan kvinnorna inte annat än *bli* det de en-

ligt det mytiska förmufter *är* och alltså, först och främst i sina egna ögon, bekräfta att de av naturen är förutbestämda till det låga, det böjda, det lilla, det tarvliga, oansenliga etc. De är dömda att i varje ögonblick låta förstå att det finns en naturlig grund för den förminskade identitet de socialt har tilldelats: det är de som har det tidskrävande, otacksamma och minuitrösa arbetet att plocka upp oliverna och kvistarerna från marken sedan männen fått ned dem med käppar eller yxar; det är de som, eftersom hanteringen av den dagliga hushållsekonomi och dess simpla bekymmer har överläts på dem, tycks trivas med tarvligheter som räknande, förfalldagar och ränta, saker som mannen av heder är skyldig att inte känna till. (Från min barndom minns jag att de män, grannar och vänner, som hade slaktat grisen på morgonen i en kort våldsuppvinsning – skriken från det flyende djuret, stora knivar, blod etc. – som alltid hade något demonstrativt över sig, sedan brukade stanna kvar hela eftermiddagen och ibland ända till nästa dag och spela kort i lugn och ro, bara då och då avbrutna för att hjälpa till med att lyfta en kittel som var alltför tung, medan husets kvinnor sprang fram och tillbaka för att göra i ordning pastetjer, syltor och korvar.) Männen (och kvinnorna själva) kan inte annat än vara omedvetna om att det är dominansförhållandets logik som lyckas älägga och inskräpa hos kvinnorna alla de negativa egenskaper som det dominerande synsättet tillskriver deras *natur*, som list, eller för att ta ett mer positivt drag, intuition – precis som ifråga om de moraliska dygderna.

Det som kallas »kvinnlig intuition» utgör en speciell form av de dominerades särskilda klarsyn och är, även i vår värld, omöjligt att skilja från den objektiva och subjektiva underkastelse vilken uppmuntrar eller tvingar till uppmärksamhet, till den uppsikt och vaktsamhet som krävs för att förekomma önskingar och ana obehagligheter i förväg. Många undersökningar har visat på den speciella skarpsynighet som finns hos dominerade, särskilt kvinnor (och alldeles särskilt hos dubbel eller tredubbel dominerade kvinnor, som de svarta städerskorna i Judith Rollins *Between Women*). Kvinnor är känsligare för ickeverbala tecken (särskilt tonfall) än män och är bättre på att identifiera en känsla som inte förmedlas i ord och tyda

det icke utsagda i en dialog;⁴⁷ enligt en undersökning två holländska forskare gjort kan de beskriva sina män mycket detaljerat, medan männen bara kan beskriva sina hustrur med hjälp av mycket allmänna stereotypier som gäller »kvinnor i allmänhet». ⁴⁸ Samma författare menar att homosexuella, eftersom de uppfostrats som heterosexuella, har internaliserat det dominerande perspektivet och kan anlägga det på sig själva (vilket gör dem förutbestämda till ett slags tanke- och värderingsmässig konflikt som bidrar till den speciella klarsynen), och att de förstärker de dominerandes perspektiv bättre än de dominerande förstärker deras.

Eftersom kvinnorna symboliskt är dömda till undergivenhet och hänsyn kan de utöva makt endast genom att vända den starkes styrka mot honom själv eller att acceptera att stiga åt sidan och, i varje fall, förneka en makt de bara kan utöva genom fullmakt (som grå eminenser). Men, som Lucien Bianco formulerar det om böndernas motstånd i Kina, »den svages vapen är alltid svaga vapen». ⁴⁹ De symboliska strategier kvinnorna gör bruk av mot männen, till exempel magi, är även de dominerade, eftersom de symboler och mytiska operatörer som används och de syften de har (till exempel att vinna den älskade mannens kärlek, göra den hatade impotent) har sitt ursprung i det androcentriska synsätt som gör kvinnorna till dominerade. De är inte tillräckliga för att verkligen kullkasta dominansförhållandet, men har åtminstone den effekten att de bekräftar den dominerande föreställningen om kvinnor som olycksbringande väsen, vars rent negativa identitet väsentligen består av förbud, vilka i sin tur är väl ägnade att i motsvarande mån producera tillfällen att överträda dem. Så är det med alla de former av mildt, ibland nästan osynligt våld med vilket kvinnorna möter männens fysiska och symboliska våld, allt ifrån trolldom, list, lögn och passivitet (särskilt i könsakten) och till de ägdas possessiva

⁴⁷ Jfr. W. N. Thompson, *Quantitative Research in Public Address and Communication*, New York, Random House, 1967, s. 47–48.

⁴⁸ Jfr. A. Van Stoik och C. Wouters, »Power Changes and Self-Respect: a Comparison of Two Cases of Established-Outsiders Relations», *Theory, Culture and Society*, 4 (2–3), 1987, s. 477–488.

⁴⁹ L. Bianco, »Resistance paysanne», *Actuel Marx*, 22, 2^e semestre 1997, s. 138–152.

kärlek, medelhavsvsmoderns och den moderliga makans kärlek, som gör den andre till offer och skuldbelägger genom att göra sig själv till offer och genom att erbjuda sin oändliga hängivenhet och sitt tysta lidande som gåva utan möjlig gengäva, eller skuld som inte kan betalas. Vad de än gör är kvinnorna alltså dömda att bevisa sin ondska, och därigenom rättfärdiga förbuden och fördomarna som säger att de till sin natur är olycksbringande – enligt den i verklig mening tragiska logik som gör att de föreställningar herradömet hänvisar till för att utövas och rättfärdigas ofta bekräftas av den sociala verklighet det skapar.

Det androcentriska synsättet legitimeras alltså oupphörigen av just de praktiker det ger upphov till: kvinnornas dispositioner är en följd av inkorporeringen av en *negativ fördom* mot det kvinnliga som är instiftad i tingens ordning, och de kan därför bara ständigt bekräfta denna fördom. Det handlar om en *förbannelsens* logik, i den starka meningen en pessimistisk *self-fulfilling prophecy* vilken bekräftas genom att få det den förutspar att gå i uppfyllelse. Den fungerar dagligen i många utbyten mellan könen: de dispositioner som gör männen benägna att överlåta underordnade uppgifter och oracksamma och tarvliga göromål till kvinnorna (i våra universum till exempel att fråga efter priset, kontrollera räkningar, begära rabatt), kort sagt att göra sig kvitt allt som inte är förenligt med den bild de gör sig av sin egen värdighet, får dem också att företrä kvinnorna deras »inskränkthet» eller »jordbundna krasshet», ja, till och med att klandra dem om de inte lyckas med de uppgifter männen har överlämnat till dem, utan att för den skull ge dem förtjänsten om de lyckas.⁵⁰

⁵⁰ De intervjuer och observationer vi gjorde inom ramen för undersökningen av ekonomin för produktionen av fast egendom gav oss möjlighet att kontrollera att denna logik är i funktion än i dag, och nära inpå oss (jf. P. Bourdieu, »Un contrat sous contrainte», *Actes de la recherche en sciences sociales*, 81–82, mars 1990, s. 34–51). Om männen inte längre kan visa samma högdragade förakt för frutiga, ekonomiska bekymmer (utom kanske i kulturella universum) hävdar de ändå ofta, och särskilt män i maktpositioner, sin stadgade upphöjdhed genom att markera sitt ointresse för underordnade, materiella och administrativa frågor, vilka ofta lämnas åt kvinnorna.

Det symboliska våldet

Den manliga dominansen har alltså alla förutsättningar att utövas oinskränkt. Det företräde männen universellt tillerkänns kommer fram i objektiva sociala strukturer och i produktiva och reproductiva verksamheter grundade på en könslig fördelning av det biologiska och sociala produktions- och reproduktionsarbetet som ger mannen den bästa lotten, och även i de scheman som finns inmanenta i varje habitus. Dessa har formats av likarrade betingelser, är följsamheten objektivr samstämda och fungerar som matriser för alla samhällsmedlemmars perceptioner, tankar och handlingar; de är historiska transcendentia vilka därför att de delas av alla för varje agent gör sig gällande som transcendentia. Följsamheten får den androcentriska föreställningen om den biologiska och sociala reproducttionen den objektivr den allmänna meningen har, i betydelsen praktisk, doxisk konsensus om praktikerens mening. Och kvinnorna själva tillämpar på hela verkligheten, och särskilt på de makrelationer de är fångade i, tankescheman som är produkten av införlivänder av dessa makrelationer och som kommer till uttryck i den symboliska ordningens grundläggande motsättningar. Härav följer att deras kunskapsakter just därigenom är akter av praktiskt erkännande, doxisk anslutning; en tro som inte behöver göras till sitt eget föremål och hävda sig som sådan och vilken så att säga »frambringas» det symboliska våld den utsätts för.⁵¹

Jag har inga illusioner om min förmåga att i förväg skingra alla misförstånd, men jag skulle ändå vilja varna åtminstone för de grövsta missuppfattningarna av begreppet symboliskt våld, som alla bortnar i en mer eller mindre reduktionistisk tolkning av adjektivet »symbolisk». Det används här i vad jag tror vara strikt mening: dess teoretiska grundvalar har jag lagt fram i en artikel som vid det här laget redan hunnit bli gammal.⁵² Ibland tar man »symbolisk» i en av

⁵¹ Bara den som har lärt sig »koden» kan förstå de verbala och ickeverbala tecknen som pekar ut den symboliskt dominerande positionen (mannens, adelsmannens, chefsens etc.); ungfår som militära gradbeteckningar, som man måste lära sig tyda.

⁵² Jf. P. Bourdieu, »Sur le pouvoir symbolique», *Annales*, 3, mai–juin 1977, s. 405–411.

ordets allra vanligaste betydelse och tror att ett betonande av det symboliska våldet är detsamma som att minimera det fysiska våldets roll och (få andra art) glömma att det finns misshandlade, våldtagna, unnyttjade kvinnor, eller, värre ändå, att vilja renvä mannen från den sortens våld. Vilket det givetvis inte alls är fråga om. Man uppfattar »symbolisk» som motsatsen till reell, faktisk, och tror att symboliskt våld är ett rent »själsligt» våld som när allt kommer omkring inte har några reella effekter. Den materialistiska teorin om de symboliska tillgångarnas ekonomi jag i många år har arbetat på söker ominnetgöra denna narva distinktion – kännetecknande för en aningslös materialism – och ge den objektiva verklighet den subjektiva erfarenheten av dominansförhållandena har dess rättmätiga plats. Ett annat missförstånd gäller hänvisningarna till emologin. Här har jag försökt visa de heuristiska funktioner den etnologiska vetenskapen har, men man missänker att den är ett sätt att under vetenskapens täckmantel återinlösa myten om »det evigt kvinnliga» (eller manliga) eller, vilket är allvarigare, att för alltid bevara det manliga herradömetns struktur genom att beskriva det som oföändligt och evigt. Medan jag i själva verket inte alls påstår att dominansstrukturerna är ahistoriska, utan tvärtom kommer att försöka visa att de är resultat av ett *anburet (och alltså historiskt) reproduktionsarbete* till vilket enskilda agenter (därhålland männen, med vapen som fysiskt och symboliskt våld) och institutioner – familjen, kyrkan, skolan, straten – bidrar.

De dominerade tillämpar kategorier konstruerade ur de dominerandes perspektiv på dominansrelationerna och får dem därför att framstå som naturliga. Det kan leda till att de utsätter sig själva för ett slags systematiskt förringande eller nedsvärande, något som bland annat, som vi sett, märks i de kabalyiska kvinnornas föreställning om sitt eget kön som något orillräckligt, fullt och till och med fränsörande (eller, i våra vålddar, uppfattningen om den egna kroppen som icke överensstämmande med moders estetiska normer) och, mer allmänt, i kvinnors bifall till en nedvärderande bild av kvinnor.⁵³ Det symboliska våldet inrättas genom det gillande den dominerade nödvändigtvis ger den dominerande (och alltså dominansen) när han för att tänka om honom och om sig själv,

⁵³ Vid intervjuer gjorda i Frankrike 1996 säger kvinnor mycket ofta att de har svårt att acceptera sin kropp.

eller snarare för att tänka om sitt förhållande till den dominerande, endast förfogar över kunskapsinstrument som är gemensamma för dem båda och som, eftersom de bara utgör dominansrelationens förkroppsligade form, får förhållandet att framstå som naturligt. Eller, med andra ord, när de scheman han använder för att se och värdera sig själv och för att se och värdera de dominerande (hög/låg, manlig/kvinnlig, vit/svart etc.) är produkten av inkorporeringen av dessa naturaliserade klassifikationer, vilka har gett upphov till hans eget sociala vara.

Eftersom jag inte med tillräckligt många nyanser (till det skulle det behövas en Virginia Wolf) kan ge tillräckligt många, varierande och talande exempel på konkreta situationer där man finner detta milda och ofta osynliga våld, skall jag hålla mig till iakttagelser som i sin objektivitet gör sig gällande mera obestriddigt än beskrivningar av interaktioner. Man vet således att en stor majoritet franska kvinnor säger att de vill ha en make som är äldre, och även, fullt i linje med detta, längre än de själva, och två tredjedelar av dem går så långt att de uttryckligen säger nej till en kortare man.⁵⁴ Vad betyder denna vägran att se de vanliga tecknen på den sexuella »hierarkin» försvinna? »Att acceptera en omkastning av det yttre skenet», svarar Michel Bozon, »är att låta förstå att det är kvinnan som härskar, vilket (paradoxalt nog) drar ner kvinnan socialt: hon känner sig mindre med en liten man».⁵⁵ Det räcker alltså inte att konstatera att kvinnor i allmänhet precis som män (som för sin del föredrar yngre kvinnor) accepterar de yttre tecknen på

⁵⁴ Myra Marx Ferree, som erinrar om att det största hindret för att förändra arbetsdelningen i hemmet ligger i att hushållsarbete uppfattas som »opassande för »verkliga män» (*unfit for »real men»*), noterar i enlighet med samma logik att kvinnor döjer att de får hjälp av sina män för att inte förminska dem (jfr. M. Marx Ferree, »Sacrifice, Satisfaction and Social Change: Employment and the Family», i K. Brooklin Sacks, D. Remy (eds), *My Troubles are Going to Have Trouble with Me*, New Brunswick [N.J.], Rutgers University Press, 1984, s. 73).

⁵⁵ M. Bozon, »Les femmes et l'écart d'âge entre conjoints: une domination consentie», i: »Types d'union et attitudes en matière d'écarts d'âge», *Population*, 2, 1990, s. 327–360; II: »Modes d'entrée dans la vie adulte et représentations du conjoint», *Population*, 3, 1990, s. 565–602; »Apparence physique et choix du conjoint», *INED, Congrès et colloques*, 7, 1991, s. 91–110.

en dominerad ställning. När de föreställer sig förhållandet till mannen till vilken deras sociala identitet är (eller kommer att bli) knuten, tar de hänsyn till den föreställning som alla män och kvinnor oundvikligen kommer att göra sig om honom när de använder varseblivnings- och värderingsscheman som är gemensamma för alla (i den aktuella gruppen). Eftersom dessa gemensamma principer ryst och ovedersägligt kräver att mannen intar den dominerande positionen i paret, årminstone skenbart och gentemot yttrevärlden, är det för hans skull, för den värdighet de tillerkänner honom *a priori* och vill se allmänt erkänd, men också för sin egen och sin egen värdighets skull, som de bara kan vilja ha och älska en man vars värdighet klart bekräftas och bevisas därför att det syns att »han går utöver dem». Och detta naturligtvis utan någon som helst beräkning, på grund av det skenbart godtyckliga i en böjelse vilken inte låter sig diskuteras men, som man ser både av de önskade och de verkliga skillnaderna, föds och fullbordas endast tack vare upplevelsen av överlägsenhet; en överlägsenhet på vilken åldern och längden (vilka berättigas som indikatorer på mognad och garanti för trygghet) är de mest odiskutabla och allmänt erkända tecknen.⁵⁶

För att driva de paradoxer till sin spets som blir begripliga endast med ett synsätt som tar hänsyn till dispositioner räcker det med att notera att de kvinnor som visar sig mest underordnade den »traditionella» modellen, det vill säga som säger sig önska störst åldersskillnad, återfinns framför allt bland hanverkare, affärsidkare, bönder och arbetare, kategorier där äktenskaper fortfarande är kvinnornas främsta sätt att skaffa sig en social position; som om de underordnade dispositioner vilka kommer till uttryck i dessa böjelser och är resultatet av omedveten anpassning till sannolikheter förknippade med en objektiv dominansstruktur, gav upphov till något som motsvarar en insiktsfull intressekalkyl! Dessa dispositioner har däremot en tendens att försvagas – säkert med *hysteresi*-effekter, som skulle kunna fångas genom en analys av hur praktikererna varierar

⁵⁶ Man borde också gå in på det subtila spel med hjälp av vilket vissa kabyliska kvinnor (av heder) kunde inna en underordnad ställning vilken gjorde att mannen för andra och för sig själv framstod som dominerande, fastän det i praktiken var kvinnan som var det.

rar beroende både på position och bana – allt eftersom det objektiva berende som bidrar till att skapa och underhålla dem minskar. (Samma logik, som gör att dispositionerna anpassas till de objektiva chanserna, förklarar att kvinnornas inträde på arbetsmarknaden är en dominerande faktor bakom tillgång till skolsmåssa.⁵⁷) Vilket tenderar att bekräfta att kärleken, värt emot den romantiska föreställningen, inte saknar en viss form av rationalitet, som inte har något att göra med rationella kalkyler eller med andra ord att kärlek ofta delvis är en *amor fati*, kärlek till det sociala ödet.

Man kan följaktligen endast tänka om denna speciella form av dominans om man överskrider det påvingade valet mellan tvång (genom styrka) eller samtycke (till sakska), mellan mekanisk press eller fri och frivillig, övertänkt och till och med kalkylerad underkastelse. Effekterna av det symboliska våldet (etniskt, genus-, kulturellt, språkligt etc.) följer inte det medvetna tänkandets rena logik, utan verkar via de perceptions-, värderings- och handlings-scheman som ingår i habitus och som, bortom medvetna beslut och viljekontroll, lägger grunden för en kunskapsrelation som är ogenomskinlig för sig själv.⁵⁸ Den paradoxala logiken i den manliga dominansen och den kvinnliga underkastelsen, vilken man utan motsägelse kan beskriva som *spontan och framträngd*, blir begriplig bara om man noterar de *varaktiga effekter* den sociala ordningen har på kvinnorna (och männen), det vill säga de dispositioner spontant samstämda med denna ordning som den rvingar på dem.

⁵⁷ Jfr. B. Bastard, L. Cardia-Vouéche: »L'activité professionnelle des femmes: une ressource mais pour qui? Une réflexion sur l'accès au divorce», *Sociologie du Travail*, 3, 1984, s. 308–316.

⁵⁸ Bland alla vitnesbörd om och observationer av symboliskt våld i samband med språklig dominans skall jag bara anföra Abiodun Goke-Pariola om det självständiga Nigeria, för dess mönstergillhets skull. Vidmakthållandet av en »varmning av allt inhemskt» kommer särskilt tydligt fram i nigerianernas förhållande till sitt eget språk (vilket de inte tillåter undervisning i i skolorna) och till den förra kolonialmaktens språk, som nigerianerna talar »med engelsmannens kroppsliga *hexis* [...] för att de skall få det som uppfattas som engelskans nasala accent» (jfr. A. Goke-Pariola, *The Role of Language in the Struggle for Power and Legitimacy in Africa*, African Studies, 31, Lewiston, Queenston, Lampeter, The Edwin Mellen Press, 1993).